

Byrådssak /19

Saksframstilling

Vår referanse: 2018/62418-4

Innspill til regjeringens arbeid - Ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken

Hva saken gjelder:

Regjeringen har startet arbeidet med ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken. Etter planen skal ny melding legges frem for Stortinget våren 2020. Meldingen vil omhandle kulturminnevernets betydning for samfunnsutviklingen, gi grunnlag for politikktutforming og gi retning for fremtidig kulturminneforvaltning. I meldingen skal det også legges frem forslag til nye nasjonale mål på kulturminnefeltet.

Den nye stortingsmeldingen vil bygge videre på de to foregående; St.mld 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* fra 2003 og St.mld 35 (2012-2013) *Fortid med fotfeste*. I tillegg er det en ambisjon om å se kulturminnevernet i en større sammenheng.

Regjeringen ønsker å bruke meldingsarbeidet til å skape større oppmerksomhet og debatt om kulturminnepolitikken. Kulturminnepolitikken er en integrert del av en moderne klima- og miljøpolitikk og har betydning for hele samfunnet. Meldingen skal belyse hvordan kulturminner, kulturmiljøer og landskap er viktige ressurser for samfunnet i dag og hvordan de kan bidra framover, både i et miljømessig, kulturelt, sosialt og økonomisk perspektiv.

Bakgrunn

Kulturminnepolitikk er ikke noe som kun angår de spesielt interesserte. Kulturminner og kulturmiljøer finnes overalt i hverdagslandskapet som omgir oss, de tilhører alle og angår alle. I en framtidsrettet kulturminnepolitikk er det derfor sentralt å legge til rette for at alle kan ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Meldingen skal bygge videre på rammene som ble lagt for gjeldende kulturminnepolitikk. I dag står samfunnet i tillegg overfor en del nye utfordringer som også berører kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Dette gjelder blant annet klimaendringer, urbanisering, demografiske endringer og en stadig økende digitalisering. I en verden med store demografiske endringer, både nasjonalt og på tvers av landegrensene, er kulturarven med på å styrke dialog, tilhørighet og identitet, samtidig som det gir grunnlag for kunnskap og opplevelser. I en virkelighet der klimaendringer er vår tids største utfordring må ressurseffektivisering og gjenbruk være bærende prinsipper i framtidens kulturminnepolitikk. Samfunnsøkonomiske realiteter og nye forvaltningsstrukturer vil også legge viktige føringer for kulturminnepolitikken i de neste tiårene.

Frist for å komme med innspill er satt til 1.februar. Bergen kommune har fått utsatt frist.

Byantikvaren (Byrådsavdeling for byutvikling) og Fagavdeling for kunst og kulturutvikling (Byrådsavdeling for klima, kultur og næring) har bidratt med kunnskapsgrunnlaget og faglige innspill i arbeidet med saken.

Byråd for byutvikling og byråd for klima, kultur og næring har følgende forslag til innspill til regjeringens arbeid:

Kulturminner er en viktig samfunnsressurs og dette må gjenspeiles i føringer til statlig-, regional- og lokal forvaltning. Vi ønsker en tydelig politikk som gjenspeiler betydningen av kulturminner for fremtidig samfunnsutvikling.

Bergen kommune og Vestlandsregionen har kulturminneverdier som har stor betydning for regionens og byens særpreg og identitet, som også har nasjonal og internasjonal dimensjon. Dette er ikkefornybare ressurser som det må investeres i for å kunne ivareta og opprettholde viktige historiske og kulturelle bærende elementer for fremtidige generasjoner. Kulturminner og kulturmiljø er risikoutsatt i forhold til eksempelvis klimaendringer, urbanisering og tap av kunnskap og kompetanse.

Skal en hindre tap av kulturminner trengs tydelige retningslinjer og ressurser som kan styrke det lokale kulturminnevernet. Da er det nødvendig med en tydelig politikk knyttet til vektleggingen av kulturminneverdier som ellers ofte kommer svakere ut enn andre samfunnsmessige viktige mål, når alle hensyn skal vektas. FNs Bærekraftsmål understreker betydningen av kulturminner i samfunnsutviklingen med målsetting om å styrke innsatsen for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv (FNs Bærekraftsmål nr 11.4).

- Bergen kommune mener det må være samsvar mellom vektleggingen av kulturminneverdier i nasjonale retningslinjer og mål og nødvendige ressurser i forvaltningsnivåene. Prioriteringer må stå i samsvar med den ressursmessige investeringen det innebærer å ta vare på vår felles kulturarv for fremtiden.

Nasjonale mål og retningslinjer

I tillegg til lovbestemmelser i Plan- og bygningsloven og Kulturminneloven, og de nevnte stortingsmeldinger, er det en rekke lover, statlige- regionale og lokale retningslinjer og internasjonale konvensjoner som legger føringer og premisser for kulturminnevernet. En ikke uttømmende liste:

- Kulturloven
- Internasjonale konvensjoner som Norge har ratifisert, for eksempel Verdensarvkonvensjonen og Faro-konvensjonen
- Statlige planretningslinjer
- (SPR, for samordnet bolig- areal og og transportplanlegging (2014)
- (SPR Nasjonale forventninger til regional- og kommunal planlegging, Bærekraftig areal- og samfunnsutvikling: Aktiv forvaltning av natur- og kulturminneverdier. (2015)
- Stortingsmelding 26 (2006-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand
- Riksantikvarens Strategi for forvaltning av kulturarv i byer og veilederen «kulturminner i kommuner»
- Riksantikvarens veileder for forvaltning av NB!områder
- Meld. St. 8 (2018 – 2019) Melding til Stortinget. Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida

I tillegg er Regional kulturplan for Hordaland; *Premiss kultur* viktig for samhandling og tiltak mellom statlig, regional og lokal kulturminneforvaltning.

- I arbeidet med ny kulturminnemelding ønsker Bergen kommune at det foretas en evaluering av gjeldende politikk på området. Spørsmål som gjerne bør stilles i denne sammenheng er:
  1. Hvilke resultater kan vi se av gjeldende politikk?
  2. Har nasjonale prioriteringer og innsatsområder støttet opp om gjeldende politikk på området?
  3. Hvordan har kulturminnepolitikken bidratt til en bærekraftig samfunnsutvikling?

Relevant forskning for kulturminneområdet

Bergen kommune er opptatt av kunnskapsbasert politikkutforming og forvaltning. Kulturminneområdet har behov for oppdatert kunnskap knyttet til kulturminnevern, materielle og immaterielle kulturminner og betydningen for en bærekraftig samfunnsutvikling.

- Kulturminnemeldingen må angi prioriterte forskningsområder for kulturminneområdet.

Kommunenes rolle og nødvendige virkemidler

Det er et hovedmål for Bergen kommune at det skal fortettes med kvalitet og at byens særpreg skal ivaretas og videreutvikles. Kulturminner er vesentlig for å oppnå dette. Kommunene har i henhold til lover og retningslinjer nevnt over, hovedansvaret for å identifisere, verdsette og forvalte kulturminner i tråd med nasjonale mål. Bergen er en historisk by, rik på kulturminner med stor tidsdybde.

Virkemidler for lokal arealpolitikk

Bergen kommune har kulturminner fra en lang tidslinje, like fra byens tidligste historie, med en bygningsarv som strekker seg fra middelalderens monumentalbygg og frem til moderne industrihistorie. Kommunen og byen har stor variasjon i sitt kulturminnemangfold og er eksempelvis preget av både intakte rurale kulturlandskap med gode eksempler på lokal byggeskikk og håndverkstradisjon, eldre bystrukturer, sjø- og trehusbebyggelse, viktig industrihistorie i tillegg til 1900-tallets store utbyggingsområder med høye kulturmiljøkvaliteter. Bergen sin synlige og omfattende historie stiller høye krav til ivaretagelse og vern av byens kulturminner og kulturmiljø som en premiss for videre byutvikling, samtidig som byens særpreg og egenart skal bevares og videreutvikles. Kulturminner oppfattes som en viktig del av innbyggernes identitet og stedstilknytning.

Gjennom lokale politiske vedtak er kulturminner og kulturmiljø løftet frem som viktig tema i Bergen. Med sittende byråd gis temaet et ekstra fokus. Allerede i gjeldende kommuneplanens arealdel (KPA) fra 2010 (vedtatt av Klima- og miljødepartementet i 2013) ble det en utstrakt bruk av hensynssoner etter §11c) *Bevaring av Kulturminner og kulturmiljø*. Dette er kvalitetssikret og supplert i nytt forslag til KPA, der ca 40 områder er foreslått avsatt med hensynssone. I forbindelse med pågående arbeid med kulturminneplan vil det ventelig foreligge en rekke «tentative hensynssoner» som vil være viktig for kommunens egen forvaltning og som også vil bli foreslått tatt inn ved neste rullering av kommuneplanens arealdel. Hensynssoner på et kommuneplannivå er viktig for å påpeke hensyn, men gir i liten grad hjemmel til å sikre enkelte kulturminner. Dette krever i dag reguleringsplan. I en storby som skal fortettes, er det stort press på regulering i form av private initiativ, og da sjelden eller aldri med vern av kulturminner som formål. Utgangspunktet er da heller dårlig for sikring av kulturminneverdier i planområdet. For en storbykommune er det lite realistisk med en storstilt og kommunedekkende offentlig nyregulering som hjemler vern av enkeltminner.

Kommunene må gis mer effektive virkemidler som kan hindre tap av kulturminner og sikre kulturminners rolle som samfunnsressurs. Dette har i liten grad endret seg siden Stortingsmelding *Leve med Kulturminner* (2004-2005). Det finnes noen virkemidler som kan brukes, både gjennom forskrift og gjennom Plan- og bygningslovens bestemmelser, men disse er lite egnet og krever lange og tunge prosesser. Plan- og bygningsloven er ikke utformet med tanke på kulturminnevern og tilsynsmyndigheter må prioritere liv og helse. Pr i dag er det eksplisitt slått fast at kulturminner ikke er del av miljøperspektivet i plan- og bygningsloven. Det er behov for gode og tydelige hjemler for å avslå søknad om riving og for å hindre forfall av lokale kulturminner. Dette vil også styrke muligheten til å fremme gjenbruk og transformasjon på kulturminners premisser. Dette kan enten skje gjennom endringer knyttet til plan- og bygningsloven, eller at en revidert kulturminnelov åpner for en forvaltning av disse kulturminnene hjemlet i kulturminneloven.

Betydningen av lokal kompetanse

Siden Stortingsmeldingen *Leve med kulturminner* kom i 2004, har Riksantikvaren initiert, og gjennomført, en systematisk kartlegging og styrking av kulturminnekompetanse i kommunene. Bergen er en av de kommunene som har et sterkt lokalt kompetansemiljø gjennom Byantikvaren, organisert som egen etat under Byrådsavdeling for Byutvikling.

Når nasjonale mål og retningslinjer samtidig stadfester kommunenes viktige rolle i kulturminnevernet, er det vesentlig at dette følges opp med de nødvendige virkemidlene slik at kommunen kan løse sine oppgaver. Frivillige lag og organisasjoner er viktige samarbeidsparter, men det er det offentlige som gjennom forvaltning og tilskudd legger rammene for kulturminnevernet og som har beslutningsmyndighet.

Kommunene besitter stor kompetanse og må i større grad inkluderes i beslutninger for kulturminneforvaltningen. Erfaringene etter forrige stortingsmelding er at kommunene anses som viktige i kulturminneforvaltningen, men at de fortsatt ikke er gitt tilstrekkelige virkemidler for å utføre den oppgaven. Kommunene, og da særlig storbykommuner med både egen fagkompetanse og store forsknings- og kompetansemiljø tilgjengelig, utgjør en viktig kunnskapsbase og har, som lokal forvaltning, et bredt erfaringsgrunnlag fra kulturminnevern i praksis i møte med andre viktige samfunnsoppdrag. Denne kompetansen må ivaretas, styrkes og benyttes som en viktig ressurs i kulturminneforvaltningen. Da ny forskrift for kulturminnevernet var på høring i 2018, var eksempelvis ikke kommunene på listen over departementets høringsparter i saken. (jf KLDs nettside). Dette på tross av førstehånds erfaring med kulturminneforvaltning som kunne gitt viktig innsikt i arbeidet med fordeling av ansvar og oppgaver.

Ivaretagelse av nasjonale og lokalt viktige kulturminner

Museale og fredede bygninger får og har fått utfordringer som en konsekvens av klimaendringene. Økte nedbørsmengder og økt havnivå innebærer behov for hyppigere tiltak og økonomiske konsekvenser for museumsbygg, middelalderkirkene og verdsarvstedet Bryggen, for å nevne noe. Bergen kommune har nå stengt ned Det Hanseatiske Museum og startet omfattende rehabiliteringsarbeider. I perioden frem til 2025 skal bygget blant annet jekkes opp ca. en meter. Det er satt av ca. 340 millioner kroner i kommunens økonomiplan for arbeidet.

Bergen kommunes plan for arkiv, bibliotek og museer ble vedtatt i 2012 og har en varighet til 2021. Gjennom Bergen kommunes tilskuddsordninger til museer, kulturvern og samlinger tildeles det hvert år ca. 100 millioner kroner.

I brev sendt Kulturdepartementet i juni 2018 fra museene, Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune vises det til at det er stor variasjon i staten sine tildelinger til museene og dermed økonomisk skjevfordeling. Alle museene i Hordaland ligger under 60% statlig andel til ordinær drift (2016-tall). På landsbasis ligger Museum Vest og KODE aller nederst, med henholdsvis 28% og 30% statlig andel. Økonomisk handlingsrom er ett av flere virkemidler for å sikre at vår felles kulturarv skal kunne forvaltes og ivaretas for ettertiden.

Bergen har en rik middelalderkirkehistorie, og samlet sett har ingen norsk by en større kirkelig bygningsarv fra middelalderen enn Bergen. Vi viser til brev vedrørende middelalderkirkene våre datert oktober 2017 og oktober 2018 til Kulturdepartementet og Klima- og Miljødepartementet. Den statlige andelen av finansieringen, ut over rentekompensasjonsordning, etterlyses. Det pekes også på at det er gjort lite systematisk forskning på de bergenske middelalderkirkene i senere tiår. Universitetet i Bergen har tatt initiativ til å opprette en egen middelalderklynge. Denne har sitt utspring i en faglig-strategisk satsing ved UiB og har en rekke samarbeidspartnere innenfor utdannings- og forskningsinstitusjoner, museumssektor og forvaltning. I svarbrev fra Kulturdepartementet går det fram at eventuelle endringer i finansiering av vedlikehold av middelalderkirkene vil inngå i oppfølgingen av forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn. Mariakirken og Fana

kirke er restaurert, mens arbeidene pågår i Korskirken og Domkirken. Kirkene er i dårlig forfatning.

Bergen har også rester fra Norges eldste kvinnekloster, Nonnester kloster, med m.a. tårnfoten som er Bergens eldste stående bygning, fra 1120/30-årene. Kommunen ønsker nå å etablere et nasjonalt prosjekt for å få denne fascinerende kvinnehistorien, kirkehistorien og økonomiske historien fram i lyset.

Bergen har også store verdifulle områder med eldre trehusbebyggelse som er særlig utsatt eksempelvis ved uønskede hendelser som brann. I historiske områder trengs virkemidler som sikrer de kollektive verdiene uavhengig av omsøkte tiltak på eiendommen, eller at det er knyttet til lovpålagte tilsyn (f.eks. ildsted). Erfaringer gjennom tverrfaglige prosjekt er at disse områdene fort faller mellom lovverkene som kan anvendes. I dag er hjemlene knyttet til den enkelte eiendom og med begrensninger til søknader om tiltak.

Problemstillingen er noe tilsvarende for bygningsmiljø som eksempelvis de gamle sjøbodene langs sjøfronten. Bergen har et av landets største og mest verdifulle sjøhusmiljø. Sjøbodene i Sandviken forteller en historie om en nasjonal og internasjonal næringskjede, og handel med Bergen som stapel og port mot det internasjonale samfunn. Bergen kommune har satset på å bygge opp om profesjonell og frivillig kystkultur gjennom Fiskerimuseet og Bergen kommunale Kystkultursenter, lokalisert i opprusted boder.

Eldre kulturminner og bygningsmiljø kan også være utsatt for villet eller uønsket forfall. Som andre byer og tettsteder har vi i Bergen erfaring med kulturminner som blir stående i lengre tid uten at det blir benyttet ressurser på tiltak som hindrer forfall. Tapet av verneverdige kulturminner rammer i første omgang lokalsamfunnet og innbyggernes rett til egen kulturarv, historie og faste kulturminner. Retten til egen kulturarv må samtidig vektas opp mot den private eiendomsretten. Selv med Stortingets innsats for å stoppe spekulativ forfall de senere årene gjennom endringer i plan- og bygningsloven (§ 31-3) fra 2009 og i byggesaksforskriften fra 2012, hjemmel til pålegg om utbedring av bevaringsverdige bygg, savnes fremdeles effektive virkemidler, hjemler i lovverk og økonomiske midler til å ivareta kulturminner der privat eier ikke ønsker eller evner å gjøre dette selv.

På bakgrunn av dette er det derfor viktig for Bergen kommune at:

- Kulturminnemeldingen synliggjør kommunenes viktige rolle i kulturminnevernet og arbeidet med å sikre kulturminners rolle som samfunnsressurs. Meldingen må derfor adressere kommunenes behov for nødvendige virkemidler.
- Kommunene besitter stor kompetanse og må i større grad inkluderes i beslutninger som angår kulturminneforvaltningen.
- Statlige myndigheter i større grad setter fokus på klimautfordringene i kulturminnepolitikken. Det må avsettes midler til forskning, og bremse det store vedlikeholdsetterslepet av museale og fredede bygninger.
- Kulturminnemeldingen må adressere og synliggjøre betydningen av bymønstre og kulturlandskap som en viktig dimensjon av kulturminnevernet.
- Det trengs mer effektive virkemidler som kan hindre tap av kulturminner og sikre kulturminners rolle som samfunnsressurs, herunder eksempelvis virkemidler for å sikre de verneverdige, tette trehusområdene mot brann og effektive virkemidler for å hindre spekulativt forfall.
- Det trengs flere og bedre økonomiske insentiver og virkemidler for å sikre ivaretagelse av vår felles kulturarv.
- Det bør settes ekstra fokus på vedlikeholdsetterslepet på museale og fredede bygninger og på middelalderkirkene.

- Klimarisiko og sårbarhet knyttet til kulturminner og kulturmiljø må tydeliggjøres i kulturminnemeldingen.

Samarbeid i kulturminnevernet – privat og frivillig sektor

Bidraget fra blant annet frivillig sektor og ideelle organisasjoner har stor samfunnsmessig betydning. Denne innsatsen spiller en viktig rolle i forhold til måloppnåelse på politikkområder innenfor flere samfunnsområder som eksempelvis verdiskaping, folkehelse, inkludering, naturmangfold og bidrar til å skape bærekraftige byer og sterke distrikt.

- Samarbeid og arbeidsdeling mellom ulike aktører innen kulturminneforvaltning som for eksempel eierstiftelser, frivillig-grupperinger og museene og betydningen av innsatsen til disse grupperingene utgjør for kulturminnefeltet, samfunnsutvikling og verdiskaping må også synliggjøres i arbeidet med meldingen.

Urbanisering og demografiske endringer

For Bergen, og de andre storbykommunene, er urbanisering og demografiske endringer ensbetydende med byvekst gjennom kompakt byutvikling. Dette innebærer både fortetting og transformasjon av bebygde områder. Kompakt byutvikling er ønsket i statlig, regional og lokal politikk, og ligger også som premiss for gjeldende Byvekstavtale med staten og pågående forhandlinger i Miljøløftet. Målet er knyttet til klimamål gjennom bedre transport- og arealutnyttelse, men også muligheten for kommunen til å levere sine tjenester til en voksende befolkning som også blir eldre, og med et større mangfold enn tidligere.

I kommuneplanens samfunnsdel, Bergen2030, er visjonen at Bergen skal bli en aktiv og attraktiv by som skal utvikles som «Gåbyen», en klimavennlig samfunnsutvikling som bygger opp under andre samfunns mål som eksempelvis god folkehelse for alle. Kompakt byutvikling skal i hovedsak skje ved fortetting rundt kollektivknutepunkt og langs traseer med høy kollektiv frekvens. Kollektivknutepunkt er ofte sammenfallende med historiske lokalsentra med stedegen karakter og store kulturmiljøverdier. Forslaget til ny KPA (kommuneplanens arealdel) for Bergen kommune påpeker også hensynet til kulturminner og kulturminnenes betydning for identitet og særegenhet. Det er likevel utfordrende i fortettingsområdene å både løse mål om klimavennlig og kompakt byutvikling og samtidig ivareta viktige og identitetsskapende kulturminner og kulturmiljø. Det er mange interessekonflikter som skal adresseres og løses i arbeidet med kompakt by- og stedsutvikling. Konsekvensen av fortetningspolitikken i flere plan- og byggesaker er at eksempelvis landbruksrelaterte kulturminner og -miljø som eldre låver, steinmurer, landskap og flora/biotoper i tillegg til miljøer med høy antikvarisk verdi med eldre villabebyggelse og homogene småhusmiljø blir nedprioritert til fordel for andre hensyn for å få til en kompakt byutvikling. Interessekonfliktene knyttet til fortetting har ofte en ensidig vektlegging av bærekraftig by- og samfunnsutvikling der kulturarven av lokal betydning blir vektet lettere enn hensynet til ønsket fortetningspolitikk. Det stilles spørsmål ved om lokale kulturminner har et tilstrekkelig rettsvern i samfunnets oppfatning av hva en klimavennlig samfunnsutvikling skal eller bør være, og om kunnskapen om konsekvensene er tilstrekkelige i en større skala og lengre tidshorisont.

Riksantikvaren, og øvrig kulturminneforvaltning har i en årrekke pekt på kulturminners svar på klimautfordringene både gjennom forslag til energiøkonomisering, men ikke minst pekt på fordelene med gjenbruk av stående bygningsmasse fremfor å bygge nytt. Kulturminnevernet må derfor ses i sammenheng med klimaavtrykk og bærekraftsmål. Kulturminneforvaltningen bidrar til konkrete gevinster ift. bærekraftmålene og mål om reduserte klimaavtrykk gjennom sirkulær økonomi ved gjenbruk og ivaretagelse av felleskapets ikkefornybare ressurser.

Et nærliggende eksempel for Bergen kommune er vårt eget rådhus. I forbindelse med vurderingen av store konstruktive svakheter og behov for asbestsanering, ble det gjort en innledende vurdering av klimagassutslipp for rehabilitering og ombygging av eksisterende rådhus, kontra nytt rådhus. Utgangspunktet da var at nytt rådhus ble bygget som passivhus.

De foreløpige beregningene viser en reduksjon på 47% i klimagassutslipp for rehabilitering i forhold til nybygg. Klimagassutslipp fra byggematerialer er redusert med 82%. Klimagassutslipp knyttet til selve rivingen er ikke medtatt i beregningene. Også økonomisk viste beregningene betydelige forskjeller i kostnad, der rehabilitering også var det økonomisk mest bærekraftige (One-Click LCA referansebyggverktøy ble benyttet).

Eksempelet viser hvilket vesentlig bidrag gjenbruk av kulturminner kan gi for en mer bærekraftig ressursutnyttelse.

- Kulturminnemeldingen må adressere temaet fortetting og betydningen av kompakt byutvikling for kulturmiljø og enkeltminner opp mot betydningen som samfunnsressurs og en bærekraftig samfunnsutvikling.

Identitet og særpreg

I forbindelse med kulturminneplan for Bergen skal det våren 2019 fremmes en kulturminnestrategi for politisk behandling i Bergen kommune. Dette er et pågående arbeid hos Byantikvaren, som ikke er konkludert. Kulturminnestrategien ses i sammenheng med overordnet og politisk vedtatt rammeverk. For vårt arbeid med kulturminneplan for Bergen er det gledelig at noen av våre skisserte hovedmål gjenspeiles i viktige tema for kulturminnemeldingen.

- Anerkjennelse og bruk av kulturminner som bærere av identitet, tidsdybde og særpreg.
- En kunnskapsbasert forvaltning av kulturminneverdier
- Formidling og praktisering av en bærekraftig forvaltning av kulturminneverdier, gjennom forsvarlig bruk, gjenbruk og transformasjon.
- Sikre og ivareta kulturmiljø og historisk bebyggelse

I dette ligger det at kulturminner skal legges til grunn for en byutvikling hvor det fortettes med kvalitet og der særpreg og stedsidentitet ivaretas. Videre forutsettes det at kartlegging og identifisering av kulturminner og kulturmiljø vil gi kunnskap som skal legges til grunn ved samfunnsplanleggingen, og at kulturminner er varige ressurser som ikke kan fornyes. Kulturminnerressursene skal derfor forvaltes gjennom ansvarlig bruk, gjenbruk og transformasjon som ivaretar verdiene. Sist, men ikke minst ønsker kommunen å styrke innsatsen for å redusere tap av kulturminner og ivareta vår kulturarv. Her kan en ny statlig kulturminnepolitikk gi de virkemidlene som trengs også på lokalt nivå.

Bergen har en rik og interessant historie fra de første bosetninger til dagens storby med omegn. En historie som har etterlatt fysiske spor og immateriell kulturarv uløselig knyttet til hverandre. Sammen danner disse en fortelling om hvor vi kommer fra og hvem vi lærte av. En fortelling som gir røtter og fotfeste i en omskiftelig verden og en fortelling som gir identitet til den enkelte, og til oss som samfunn. De kulturhistoriske sporene er derfor essensielle i opplevelsen av det som gjør Bergen til Bergen; Bergens særpreg og kvalitet som både by-, handelssenter og viktig nav i Vestlandsregionen i fortid, nåtid og fremtid. Vi mener dette har vesentlig betydning også for fremtidig verdiskaping og det grønne skiftet.

Som eksempel vil vi vise til «Statsraad Lehmkuhl», med hjemmehavn i Bergen, som i dag er Norges største og eldste skvær-rigget seilskip. Med eksisterende og fremtidig næringsutvikling i havrommet, der plastbekjempelse og miljø er mer aktuelt enn på lenge, har de utviklet konseptet State of the ocean. Lehmkuhl vil være et sentralt element under Arendalsuken også i 2019.

Fremtidsrettede digitale løsninger for kulturminnefeltet

Norge digitaliseres med høy fart. Dette åpner for nye muligheter også for kulturminnevernet. Nasjonale databaser, som Riksantikvarens «Askeladden» er viktige for å synliggjøre både

mengde og mangfold av kulturminner. I arbeidet med den lokale kulturminneplanen for Bergen er en viktig oppgave å legge også de lokale kulturminnene inn i databasen. Det ligger store muligheter i en slik felles database og det bør være et mål å satse på en utvikling av den nasjonale databasen slik at funksjonaliteten til enhver tid er best mulig og basert på den nyeste teknologien som er tilgjengelig. På sikt bør den favne alle registrerte kulturminner i Norge for å bli en reell database som kan brukes til forskning, utvikling, formidling og som grunnlag for formelt vern.

I forbindelse med pågående arbeid med Kulturminneplan for Bergen, er historielag, foreninger og interesserte oppfordret til å legge inn kulturminner i Riksantikvarens «Kulturminnesøk» og Byantikvaren har tilbudt opplæring og oppfølging.

Gjennom «Kulturminnesøk» legges det til rette for at alle kan ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturminner, kulturmiljøer og landskap. For at dette skal være et hensiktsmessig redskap, må det, i likhet med «Askeladden», prioriteres en stadig videreutvikling av både nettsted og applikasjoner for at dette skal være attraktivt å bruke.

Digitalt Museum og andre digitale plattformer for museumsgjenstander, visuell kunst m.v. bør også gjøres mer attraktive - både for publikum og for de som skal vedlikeholde systemene. Kulturrådets årlige statusrapport til Kulturdepartementet om museene i det nasjonale museumsnettverket viser at de fleste museene er gode på samlingsforvaltning, men har store utfordringer knyttet til magasinering. Det meldes om utfordringer knyttet til digitalisering og store samlinger i forhold til tilgjengelige ressurser, og til bygningsvern.

Forvaltning, drift og vedlikehold av museumsbygninger er utfordrende. Det etterlyses derfor velfungerende digitale FDV-systemer der kjent kunnskap fra andre databaser enkelt kan implementeres. Det er også behov for at ulike FDV-systemer kan «snakke sammen». Eksempler på slike er når kommunen er byggeier og museet er byggforvalter. Kulturrådet har nettopp startet opp et prosjekt med tilstandsvurderinger på museenes kulturhistoriske bygg. En god del av byggene er allerede tilstandsvurdert. Å utvikle smarte, digitale løsninger med fokus på brukerne av løsningene og systemene bør derfor prioriteres.

Eksempler på områder som bør prioriteres i en satsing:

- museumssektoren innen formidling og byggforvaltning/-drift
  - lavterskel og engasjerende kunnskapsformidling knyttet til kulturminner som ikkefornybar ressurs og historiebærende viktige elementer i samfunnsutviklingen
- Bergen kommune mener det må prioriteres ressurser til og utvikles fremtidsrettede digitale løsninger for kulturminnefeltet.

Tradisjonshåndverket

Flere håndverkstradisjoner er i ferd med å dø ut og Bergen kommune starter nå opp kurs innen tradisjonshåndverk. Kursene skjer i samarbeid med lokale husflidslag og lokale håndverkere, og er et spleiselag mellom skole og kultur. Målgruppe for kursene er grunnskolelærere og ansatte i SFO. I tillegg vil det arrangeres en håndverksmønstring der mange ulike håndverkere inviteres inn, workshops gjennomføres m.v. Mønstringen vil være for elever og lærere, og for publikum generelt. Formålet er å sette søkelys på håndverkstradisjoner. Den nye kulturminnemeldingen bør omtale de rødlistede håndverksteknikkene/-fagene og beskrive tiltak for å bremse utviklingen.

- Bergen kommune mener kulturminnemeldingen må legge grunnlag for en tydelig strategi for å styrke tradisjonshåndtverket.

Samspeilet mellom materiell og immateriell kulturarv

Den immaterielle dimensjonen styrkes av de fysiske sporene som fortsatt finnes, og vern av både enkeltminner av ulik karakter og hele kulturmiljø blir derfor av vesentlig betydning for å kunne ivareta tradisjon, særpreg og tilknytning. Identitet knyttet til kulturminner og historiene de bærer er også en dimensjon som kan være vesentlig i arbeidet med inkludering, mangfold og tilknytning i et moderne samfunn.

I fortetting og kompakt byutvikling er det kulturminnene som sikrer det stedege og særpreget, det som kan gi transformerte områder identitet og tidsdybde.

- Bergen kommune mener samspeilet mellom den materielle og den immaterielle kulturarven er viktig og bør løftes frem i kulturminnemeldingen.

Veteranfartøyene og rullende historisk materiell

Fartøyvernet har en spesiell status på kysten av Norge. Ca 1/5 av fartøyvernflåten i Norge har den nye regionen Vestland som sin hjemmehavn. Det arbeides nå med å få samlet miljøene ved å etablere veteranskipshavner på Vestlandet; i Bergen og i Stavanger. For at dette skal lykkes er samhandling på tvers av forvaltningsnivå og myndigheter en nøkkelfaktor.

Riksantikvarens tilskuddsordning til antikvarisk istandsetting av freda og verna fartøy er av stor betydning. De mange frivillige legger ned tusenvis av dugnadstimer årlig på istandsetting, drift og vedlikehold disse fartøyene. De frivillige er med på å holde i hevd tradisjonell maritim kunnskap som i dag er borte fra utdanning og arbeidsliv.

Det er en utfordring å sikre trygge havner for de flytende kulturminnene. Det er derfor viktig å sikre statlig medvirkning og engasjement for å få på plass nødvendig infrastruktur som trygge havner med god tilrettelegging. Det er også viktig å bygge kompetanse og å ha organisatoriske støttefunksjoner for frivillig sektor.

Det er også behov for vern og finansiering av rullende historisk materiell som for eksempel Museet Gamle Vossebanen. Anlegget er fredet. Bane NOR bidrar finansielt til infrastrukturtiltak og Bergen kommune yter årlige driftstilskudd. Vern av jernbanens løse kulturminner er omtalt i Nasjonal Transportplan for 2018-2029. Vi viser til korrespondanse med Klima- og miljødepartementet i mai 2018. Problemstillinger i kulturminneloven knyttet til juridisk vern av løse tekniske kulturminner, og dermed også muligheter for en bedret finansiering av istandsetting og vedlikehold av rullende historisk materiell, bør derfor omtales i ny kulturminnemelding.

- Bergen kommune mener kulturminnemeldingen må omtale og løfte tema som veteranfartøyene og rullende historisk materiell.

Verdensarv

For innspill når det gjelder verdensarv, viser vi til innspill fra Verdensarvrådet for Bryggen og stiller oss bak dette.

Fylkeskommunens innspill til regjeringens arbeid med ny kulturminnemelding

Bergen kommune stiller seg også bak Hordaland fylkeskommune sitt innspill til regjeringens arbeid med ny kulturminnemelding behandlet i Fylkesutvalget 20.02.19.

Vedtakskompetanse:

Byrådets fullmakter § 2.4 Driftsansvar

Byrådet har ansvar og myndighet til å forestå den løpende drift av kommunens virksomhet.

Byråd for byutvikling og byråd for klima, kultur og næring innstiller til byrådet å fatte følgende vedtak:

Byrådet gir innspill til regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken som det fremgår av saken.

Dato: 5. mars 2019

Anna Elisa Tryti
Byråd for byutvikling

Julie Andersland
Byråd for klima, kultur og næring

Dokumentet er godkjent elektronisk.

For mer informasjon om Regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/kulturminner-og-kulturmiljo/innsiktsartikler-kulturminner/kulturminnemeldingen/om-meldingsarbeidet/id2616629/>

Side med oversikt over innspill: <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/kulturminner-og-kulturmiljo/innsiktsartikler-kulturminner/kulturminnemeldingen/mottatte-innspill-til-kulturminnemeldingen/id2625413/>